

O gminie

Poznaj gminę Ryglice

Obszar gminy Ryglice rozciąga się w południowo-wschodniej części powiatu tarnowskiego ok. 25 km od centrum Tarnowa. W dolinie wpadającego do rzeki Biała potoku Szwedka rozlokowały się sołectwa Bistuszcza, Uniszowa, i Joniny. W sąsiedniej, położonej na północny-wschód dolinie potoku Wolanka, rozłożyła się wieś Lubcza. Z kolei Kowalowa, Wola Lubecka i Zalasowa zajęły łagodne wzgórza pośrodku Pogórza Ciężkowickiego. Od południa granicę gminy wyznacza Pasma Brzanka (536 m) - Pasia (527 m) - Gilowa Góra (506 m). To nakryte szatą lasów górskie pasmo zlewa się w jedną ścianę gór, wyznaczając zarazem południową granicę gminy. Ku północy pogórski krajobraz stopniowo się obniża, sięgając nizin Kotliny Sandomierskiej. Wystarczy wspiąć się ponad dolinę Szwedki, najlepiej ku wzgórzom Zalasowej, lub na górę Kokocz (434 m), by ogarnąć przestrzeń i sycić oczy urodą krajobrazu, a przy dobrej pogodzie podziwiać Pogórze Karpackie, Beskidy a także Tatry. Szczególne walory krajobrazowe posiada także południowa część gminy, która znajduje się w obrębie Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki.

Udokumentowana historia Ryglic rozpoczyna się na początku XIV wieku. Wówczas to Władysław Łokietek nadał osadę szlachcie, co potwierdza dokument z 1301 roku. Ludzie mieszkali tu jednak wcześniej - prawdopodobnie od XII wieku. Trudnili się wyrobem smoły i wyrębem lasów. Ważną rolę w rozwoju Ryglic odgrywał lokalny handel i rzemiosło, ale decydujący wpływ na jego rozkwit miały przebiegające tamtędy szlaki handlowe na Ruś i Węgry. Z handlem związana jest zresztą geneza nazwy samego miasta. Otóż wraz z otrzymaniem praw własności do osady, jej właściciel nabywał prawo do pobierania opłat za przejazd miejscową drogą. Tę na noc ryglowano, by zabezpieczyć się przed niekontrolowanym przejazdem. I tak powstała nazwa - Ryglice.

Dziś Ryglice nie tylko nie ryglują przejazdu przez miasto, ale otwierają szeroko ramiona by witac gości oraz turystów. Gmina Ryglice posiada wysmienite warunki do aktywnego spędzenia czasu oraz prowadzenia różnych form turystyki: pieszej, rowerowej, konnej. Jest także co zobaczyć. Z różnych okresów historycznych pozostały interesujące pamiątki. Do najważniejszych zabytków Gminy należą m.in. dwór w Bistuszczej z XVII w., dwór w Ryglicach z XIX w., kościół drewniany w Kowalowej z XVII w., Spichlerz Dworski w Ryglicach z XVIII w., oraz liczne cmentarze wojskowe z czasów I wojny światowej, a także murowane kościoły i przydrożne kapliczki.

Walory krajobrazowe

Obszar ten charakteryzuje niezwykle urozmaicona rzeźba terenu. Rosną tu wspaniale mieszane lasy, w których występuje dużo buczyny i jodły, a także sosny i świerki. Lasy nadają krajobrazowi szczególne piękno.

Przy dobrej widoczności z najwyższych punktów dojrzeć można odległe pasmo Beskidu Sądeckiego i subtelną koronkę naszych Tatr.

Jeśli chodzi o wody gruntowe to są one w regionie dość obfite. Źródła górskie z krystalicznie czystą wodą zaopatrują w wodę mieszkańców terenów. Przez Ryglice płynie na zachód niewielki potok górski, Szwedka. Cały teren był tu kiedyś pokryty nieprzebytymi lasami – tylko w dolinie Szwedki, nieco dostępniejszej dla człowieka, biegła wzdłuż koryta ścieżka a później droga.

Powietrze odznacza się tutaj wyjątkową czystością i przejrzystością. Wiatry w regionie nie są tak dokuczliwe jak na nizinach, ale są znacznie silniejsze. Cechą charakterystyczną tutejszego klimatu jest porywisty południowy wiatr, zwany „halnym”. Jest to wiatr suchy i ciepły, wiejący zwykle w jesieni i wczesną wiosną.

BISTUSZOWA

Wieś na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokiem Szwedka i jej dopływem potokiem Uniszowskim. Od zachodu i północy graniczy z Tuchowem i Burzynom (gmina Tuchów), od południa z Jodłówką Tuchowską (gmina Tuchów), a od wschodu z Uniszową. Prawdopodobnie była lokowana na prawie polskim i być może dopiero w XIV w. przeniesiono ją na prawo niemieckie. Osią układu osadniczego był ciek wodny potoku Szwedka, który swoją nazwę

zawdzięcza tradycji, według której mieli się w niej potopić Szwedzi zaatakowani przez oddział okolicznych chłopów, a zagrody utworzyły wzdłuż niego wieś łańcuchówkę. Na wyżej położonych terenach (Podlesie) w czasach późniejszych powstały rozproszone przysiółki samotnicze. W okresie powtórnej lokacji układ pól był układem łańców leśnych.

Początki osady sięgają czasów XII w. kiedy to Królowa Judyta - druga żona Władysława Hermana, podarowała ją jako ziemie przyległe do Tuchowa, benedyktynom tynieckim. Nazwa pochodzi z języka germańskiego „bist us”, oznacza „na wyżynie” (wzniesieniu), być może dlatego, że znaczna jej część położona jest na dwóch przeciwległych wzgórzach. Dalsza część nazwy (-owa) odnosi się do określenia, iż były to ziemie królewskie z nadania.

Pierwsza wzmianka historyczna o wsi pochodzi z 1407 roku. Bistuszcza wymieniana jest jako wieś szlachecka, należąca w latach 1407-1422 do Zawiszy z Bistuszczej. W pierwszej połowie XV wieku Bistuszcza wraz z Łukowicami, Burzynem i częścią Ryglisz były w posiadaniu Mikołaja z Burzyna. Ziemie to otrzymał za udział w wojnie z Krzyżakami od Króla który, w 1416 i 1430 powiększył swoje dobra o Kielanowice, Sierakowice i część Uniszowej.

W latach 1502-08 Bistuszcza należy do Jakuba z Burzyna. W rękach Burzyńskich Bistuszcza pozostaje do XVIII wieku. Osią układu osadniczego był ciek wodny potoku Szwedka. Na wyżej położonych terenach (Podlesie) w czasach późniejszych powstały rozproszone przysiółki samotnicze.

W XV wieku wykształcił się główny trakt komunikacyjny, droga z Tuchowa przez Uniszową, Ryglisz, Joniny, Kowalową, do Jodłowej. W drugiej połowie XVII w. wzniesiono dwór w Bistuszczej, który przebudowano i rozbudowano w końcu XVIII w. Barokowo klasycystyczny, murowany, parterowy, na planie prostokąta, częściowo podpiwniczony z gankiem kolumnowym od frontu. Nakryty dachem czterospadowym łamanym- tzw. „polskim”, kryty gontem.

W pierwszej połowie XIX w. założono park dworski, który został przekształcony z wcześniejszego założenia ogrodowego, o powierzchni ok. 4 ha z aleją lipową prowadzącą do dworu, otoczony pierwotnie szpalerem kilkusetletnich dębów, z których zachowało się kilka egzemplarzy uznanych za pomnik przyrody. W 1882 r. właścicielem majątku byli Bolesław i Maria Bossowscy.

Przed 1868 rokiem Bistuszcza należała do Józefa Rychtarskiego. W 1946 roku majątek przejmuje Skarb Państwa, budynek dawnego dworu przejęty zostaje przez Gromadzką Radę Narodową, urządzona zostaje szkoła oraz przedszkole.

Nazwa wsi:

1228 - *Bezdechowicze*

1407 - *Bestwossowa, Byesoschow*

1486 - *Byeschvoschovycze*

1596 - *Biestwieszowa*

Z kart historii:

- I poł. XI w. - domniemane powstanie wsi
- koniec XI. w. - wieś prawdopodobnie znalazła się wśród miejscowości nadanych przez królową Judytę, drugą żonę Władysława Hermana, wdowę po królu Węgierskim Salomonie, Benedyktynom Tynieckim.
- 1228 - w sfałszowanym dokumencie Leszka Czarnego wśród posiadłości klasztoru tynieckiego, wymienione są Bezdechowicze (dzisiejsza Bistuszowa)
- XIV w. - Benedyktyni Tynieccy tracą wieś na rzecz króla
- 1407 - pierwsza wiadomość o miejscowości jako wsi szlacheckiej określanej jako Bestwossowa, Byesoschow.
- 1 poł. XV w. - wieś własnością Mikołaja z Burzyna
- XV w. - przez Bistuszową prowadzi droga Tuchów - Uniszowa - Ryglice - Kowalowa do Jodłowej i doliny Wisłoki, która stanowi ważny trakt komunikacyjny
- 1486 - wieś określano w dokumentach jako Byeschvoschovycze
- XVI w. - miejscowość w ziemi krakowskiej, w powiecie bieckim
- 1664 - wieś należy do parafii przy kościele p.w. Św. Katarzyny. Z Bistuszowej do komunii wielkanocnej przystąpiło 85 osób.
- 2 poł. XVII w. - wybudowano dwór w Bistuszowej, który przebudowano i rozbudowano w końcu XVIII w. Barokowo klasycystyczny, murowany, parterowy, na planie prostokąta, częściowo podpiwniczony z gankiem kolumnowym od frontu. Nakryty dachem czterospadowym, łamanym tzw. „polskim”, krytym gontem.
- 1 poł. XIX w. - założono park dworski typu krajobrazowego, który został przekształcony z wcześniejszego założenia ogrodowego o powierzchni ok. 4 ha z aleją lipową prowadzącą do dworu, otoczony pierwotnie szpalerem kilkusetletnich dębów, z których zachowało się kilka egzemplarzy uznanych za pomnik przyrody.
- 1846 - Pośród powszechnie panującej nienawiści, szaleńczości ludzkich, pożogi, mordu i rabunków znalazły się chwalebne wyjątki. Do takich wyjątkowych wsi należała Bistuszowa, w której wójtem był Michał Witalis - 19-letni stolarz, powszechnie ceniony i lubiany. Chłopi tutejsi nie byli tak rozbestwieni jak w sąsiednich wioskach i wójt miał na nich dobry wpływ. W czasie rabacji zwołał on swoją gromadę do dworu Bossowskich w Bistuszowej, kazał zabić wieprza, rozkopać starte ziemniaków, wytoczyć beczkę wina z piwnicy i powiedział: „Jedźcie i pijcie, ale pilnujcie, aby tu inni nie napadali i nie mordowali”. Właściciele dworu ukrył i uratował im życie, a kiedy nastał głód i choroby m.in. cholera, Witalis sprowadził lekarza, zakwaterował go we własnym domu, starał się o lekarstwa i wielu ludziom uratował życie. Potem Witalis zrobił zawrotną karierę. Dwukrotnie został wybrany na posła do sejmu wiedeńskiego, był członkiem Rady Państwa. Zawsze reprezentował interesy chłopów, z których się sam wywodził. Zmarł 20 marca 1888 r. jego mogiła znajduje się na cmentarzu w Ryglicach. Wieś należy do Bossowskich.
- 1880 - właścicielem był Richter.
- 1906 - założono szkołę, która w latach 1907 - 1914 była szkołą 1-klasową.

- 1914 - założenie przez Austriaków cmentarza wojennego 87 - dmiu żołnierzy austro węgierskich na bezleśnym wzgórzu w Bistuszowej. Obiekt ten zajmuje powierzchnię 262 m², ogrodzony jest żelaznymi rurami na betonowych słupkach. W środku znajduje się cokół ze stalowym krzyżem i datą: „1914 - 1915”.
- w okresie 1939 - 1945 istniało tajne nauczanie. Tajne komplety odbywały się w Bistuszowej oraz Ryglicach, Kowalowej i Lubczy.
- 24.12.1914 - na terenie Bistuszowej, Ryglic i Uniszowej toczy się bitwa pomiędzy wojskami rosyjskimi i austriackimi.
- od jesieni 1944 - w Bistuszowej i Ryglicach stacjonował oddział skośnokochanych Kałmuków, którzy w ZSRR przeszli na stronę Niemców. Budzili oni wśród mieszkańców strach i grozę.
- 1949 - rozpoczęcie elektryfikacji wsi
- lata 90-te XX w. - telefonizacja, gazyfikacja
- 01.01.1999 - wieś w gminie Ryglice, w powiecie tarnowskim, w województwie małopolskim.

Walory krajobrazowe

Część naszej miejscowości położona jest na terenie Krajobrazowego Parku Pasma Brzanki, którego walory przyrodnicze i krajobrazowe zachęcają do pieszych wycieczek i rajdów rowerowych. Uprawianie turystyki pieszej i rowerowej możliwe jest dzięki pieszemu szlakowi turystycznemu, który prowadzi przez Tuchów, Kielanowice, Bistuszową Podlesie na Brzankę oraz trasie rowerowej o średnim stopniu trudności. Szlaki te zwracają uwagę na urozmaicenie rzeźby terenu, który charakteryzuje się znacznymi spadkami oraz głęboko wciętymi, V-kształtnymi dolinami potoków, ukazują piękno krajobrazu naszej miejscowości a także różnorodność flory i fauny. Innymi walorami tego terenu będzie łagodny górski klimat, czyste powietrze oraz stosunkowo mało zdegradowane środowisko naturalne z licznymi chronionymi roślinami. W lasach, które stanowią pewną część Bistuszowej dominuje świerk, sosna, jodła, dąb, brzoza, grab, buk, lipa i klon, a spotkać w nich można: sarny, jelenie, dziki, zające, bażanty i kuropatwy.

Widoki, jakie rozpościerają się z Bistuszowej Podlesie czynią to miejsce niezwykle. Niepowtarzalną atrakcją miejscowości jest możliwość uprawiania turystyki konnej.

Wśród walorów kultury materialnej należy wymienić założenia parkowo dworskie w Bistuszowej. Dwór pochodzi z II połowy XVII w. , który przebudowano i rozbudowano w końcu XVIII w. Barokowo klasycystyczny, murowany, parterowy, na planie prostokąta, częściowo podpiwniczony z gankiem kolumnowym od frontu. Nakryty dachem czterospadowym, łamanym tzw. „polskim”, krytym gontem.

W I połowie XIX w. założono park dworski typu krajobrazowego, który został przekształcony z wcześniejszego założenia ogrodowego o powierzchni ok. 4 ha z aleją lipową prowadzącą do dworu, otoczony pierwotnie szpalerem kilkusetletnich dębów, z których zachowało się kilka egzemplarzy uznanych za pomnik przyrody.

Ponad to w Bistuszowej znajduje się:

- Zabytkowa kapliczka z I poł. XIX w.
- Cmentarz 87-dmiu żołnierzy austro-węgierskich na bezleśnym wzgórzu Bistuszowej. Obiekt ogrodzony jest żelaznymi rurami na betonowych słupkach. W środku znajduje się cokół ze stalowym krzyżem i datą: „1914 -1915”. Obiekt ten zajmuje powierzchnię 262 m².

Zespół dworsko-parkowy w Bistuszowej: Zespół dworsko-parkowy usytuowany w południowej części wsi. Prowadzi doń droga dojazdowa od szosy Ryglice-Tuchów w kierunku wsi Burzyna. Budynek klasycystyczny, wzniesiony w drugiej połowie XVII w. przekształcony pod koniec XVIII w. Murowany z kamienia i cegły, tynkowany. Zbudowany na planie prostokąta, parterowy, podpiwniczony. Od frontu z mały ganek nakryty daszkiem dwuspadowym. Rozplanowanie wnętrza dwutraktowe, w osiach skrajnych z trzema traktami. Dach budynku czterospadowy, łamany, kryty dachówką.

W pierwszej połowie XIX wieku założono park dworski typu krajobrazowego, który został przekształcony z wcześniejszego założenia ogrodowego, o powierzchni ok. 4 ha z aleją lipową prowadzącą do dworu, otoczony pierwotnie szpalerem kilkusetletnich dębów, z których zachowało się kilka egzemplarzy uznanych za pomniki przyrody.

Cmentarz wojenny nr 165 w Bistuszowej: Cmentarz z okresu I Wojny Światowej o powierzchni 262 m kwadratowych zaprojektowany przez Heinricha Scholza. W 13 grobach zbiorowych i 14 pojedynczych pochowano 87 żołnierzy austro-węgierskich. Funkcjonuje od 1916 roku.

KOWALOWA

Wieś na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokiem Szwedka i jej dopływami (w południowej części) i częściowo dopływami potoku Wolanka (w północnej części). Od zachodu graniczy z Joninami, od północy z Wolą Lubecką i Lubczą, od wschodu z Jodłową (gmina Jodłowa), a od południa ze Swoszową (gmina Szerzyny). Wzniesienia występujące na terenie wsi to: Królówka (341 m n.p.m.), Gilowa Góra (508 m n.p.m.), Góra Berkówka (w północno-wschodniej części wsi). Kowalowa zajmuje powierzchnię 11,5 km².

Wieś Kowalowa - lokowana na prawie niemieckim - istniejąca zapewne od 1301 roku należała do parafii ryglickiej ufundowanej w początkach XIV w. przez ród Sulimów. Nazwa wsi patronimiczna, pochodzi prawdopodobnie od nazwiska właścicieli miejscowości w średniowieczu - Kowalewskich. Po raz pierwszy miejscowość Kowalowy poświadczona jest w 1386 roku. Na przełomie dziejów współczesną Kowalową określano m.in. tak: Kowalowy, Kowalewy, Kowalówka. Wiadomo, że w I poł. XV wieku przez Kowalowy prowadzi droga wiodąca z Tuchowa do doliny Wisłoki.

W roku 1469 Kowalowy dzielą się już na Górne i Dolne, posiadają także sołtysa (część Kowalowej leży wtedy w powiecie Bieckim a część w Pilźnieńskim. Osią układu osadniczego był ciek wodny potoku Szwedka, a jej przedłużeniem w kierunku wschodnim ciąg głównej drogi prowadzącej z Tuchowa przez Kowalową do Jodłowej. Układ zabudowy miał charakter łańcuchówki (wsi leśno-łanowej). W 1581 roku Kowalowy należą już do parafii Ryglice, a w 1785 zaczyna funkcjonować szkoła podstawowa jednoklasowa. Na przełomie XIX/XX w. wykształciły się ciągi drożne łączące centrum wsi z sąsiednią Lubczą. Wiemy, że w 1880 roku Kowalowa liczy sobie 877 mieszkańców (w tym 78 na obszarze dworu) wtedy występuje jeszcze pod nazwą Kowalowy.

W maju 1915 roku na terenie gminy doszło do licznych bitew, po których ślad pozostał również w Kowalowej. W północnej części Kowalowej, przy drodze do Lubczy założono w 1915 roku cmentarz wojskowy z ciałami poległych w trakcie I Wojny Światowej.

W 1947 nastąpiło przeniesienie z Ryglic do Kowalowej drewnianego kościoła zbudowanego w końcu XVII w. Kościół otrzymuje wezwanie Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny. W jego pobliżu znajdują się stawy hodowlane zasilane wodami Szwedki.

W 1952 r. w Kowalowej powstaje samodzielna parafia wyłączona z parafii Ryglice. W 1965 roku powstaje tutaj nowa szkoła.

LEGENDA

Istnieje legenda, która mówi, że przejeżdżający tamtędy w drodze na Węgry, bądź też w czasie polowania Kazimierz Wielki przybył do chłopskiej chaty, w której odbywało się wesele kowala. Ponoć Kazimierz Wielki, który przecież był „królem chłopów” zatańczył z małżonką kowala i w ten sposób dał nazwę całej miejscowości. Bardziej przekonuje mnie fakt, że osada ta była początkowo zamieszkała w większości przez fernali Kowalskich pracujących na potrzeby dworu.

WYPOCZYNEK I REKREACJA

Wieś Kowalowa ma charakter górsko-wyżynny rozdzielona jest szeroką i częściowo zwiężającą się doliną potoku Szwedka. W południowej części są dwa duże kompleksy leśne (świerki, jodły, buki): jeden zwarty drugi pocięty, wchodzące w skład Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki zajmującego całą, południową górzystą część gminy Ryglice. W Kowalowej działa gospodarstwo agroturystyczne oraz przebiega przez Kowalową zielony szlak rowerowy.

PRZYSIÓŁKI

Łazy - przysiółek w północno-wschodniej części wsi przy drodze na Budaki w Lubczy. Podlesie - przysiółek w południowo-zachodniej części wsi Chybie - przysiółek w południowo-wschodniej części wsi Pole - przysiółek w północnej części wsi Gilowa - przysiółek w południowo-wschodniej części wsi Wieś Górna - północno-wschodnia część wsi Wieś Dolna - północno-zachodnia część wsi.

Kościół parafialny p. w. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny w Kowalowej:

Kościół zbudowany w drugiej połowie XVII wieku. Jego historia wiąże się z dziejami parafii w Ryglicach. Według źródeł w 1657 r. kościół był w złym stanie technicznym i został gruntownie przebudowany bądź też postawiony na nowo. Wtedy też wzmiankowano słynny obraz Najświętszej Marii Panny. W 1946 roku kościół został przeniesiony do wsi Kowalowa. Kościół odbudowano w obecnym miejscu, lecz niektóre jego fragmenty postawiono z zupełnie nowych materiałów. Budynek kościoła usytuowany jest w środkowej części wsi po południowej stronie drogi biegnącej z Ryglic do Jodłowej. Obiekt został posadowiony na niewielkim wzniesieniu górującym nad drogą. Kościół drewniany, konstrukcji zrębowej. Jednonawowy, z wyższym trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Nawa prostokątna, z dwiema kaplicami po bokach oraz dwiema kruchtami: od południa i od zachodu. Dachy siodłowo dwuspadowe nad nawą i prezbiterium, trójspadowe nad kaplicami.

RYGLICE

Cmentarz wojenny nr 167 w Ryglicach: Położony na wzgórzu poza miejscowością, oddalony ok. 500 m od drogi Ryglice - Galia Górna. Cmentarz z 1916 roku, zaprojektowany przez Heinricha Scholza. W 30 grobach masowych i 166 pojedynczych pochowanych zostało 187 żołnierzy austro-węgierskich oraz 125 rosyjskich. Cmentarz podzielony dwoma alejami w układzie krzyżowym, na cztery równe kwatery.

Zespół dworsko - parkowy w Ryglicach - Brzezinach: Zespół dworsko- parkowy pochodzący z drugiej połowy XIX w. W jego skład wchodzi dwór, spichlerz (rozebrany w latach 1994 - 1995), stodoła, stajnia oraz szopa. Budynek dworu murowany pokryty dachem dwuspadowym. Zespół malowniczo położony na przedmieściach.

Spichlerz podworski w Ryglicach: Spichlerz wybudowany w 1756 roku, fundacji zapewne ówczesnych właścicieli Ryglic - Ankwiczów. Budynek należy do zespołu gospodarczego dawnego majątku ziemskiego w Ryglicach, usytuowany jest w pobliżu zespołu pałacowo- parkowego z 1656r. Spichlerz drewniany, konstrukcji zrębowej. Parterowy. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, czteronętrzny. Nakryty dachem dwuspadowym. Kryty dachówką. Od północy i południa z przybudówkami z poł. XX wieku. Zespół pałacowo-parkowy w Ryglicach: Zespół pałacowo-parkowy usytuowany jest w północnej części Ryglic po zachodniej stronie drogi prowadzącej do Tarnowa. Około 500 m na północ od płyty Rynku. Teren zespołu posiada kształt zbliżony do prostokąta, w jego

centralnym miejscu usytuowany jest pałac. Od wschodu oddzielony jest on od drogi owalnym zadrzewionym podjazdem. W wewnętrznej- trawiastej części podjazdu umieszczona jest figura Matki Boskiej. Pałac barokowy, zbudowany w 1656 roku przebudowany gruntownie w początkach XIX wieku i w połowie XX wieku. Murowany z cegły z użyciem kamienia. Tynkowany, piętrowy, częściowo podpiwniczony. Zbudowany na planie prostokąta z dobudowanym prostopadłym skrzydłem. Korpus frontowy budynku, dwutraktowy z centralnie usytuowaną sienią w osi środkowej. Budowla nakryta dachami: nad korpusem czterospadowym, nad skrzydłem trójspadowym. Elewacja frontowa korpusu i południowa część skrzydła z charakterystycznymi balkonami wspartymi na kolumnach i zwieńczonymi trójczęściowymi półkolistymi szczytami - tympanonami. Po stronie południowej zespołu znajdują się dwa stawy.

Kościół parafialny p. w. Św. Katarzyny w Ryglicach: Kościół wzniesiony staraniem ówczesnego proboszcza ks. Jakuba Wyrwy, który doprowadził do wyposażenia kościoła i jego poświęcenia w 1941 roku. Kościół znajduje się po wschodniej stronie ryglickiego rynku. Budynek z elementami neoromańskimi i neorenesansowymi. Murowany z cegły z użyciem kamienia. Trójnawowy z transeptem i prezbiterium równymi szerokości nawy. Dachy nad nawami łamane, nad prezbiterium i transeptem dwuspadowe, skrzyżowane. Kościół odnawiany w 1954 i 1962 roku. Prace remontowe prowadzone również były po 1990 roku.

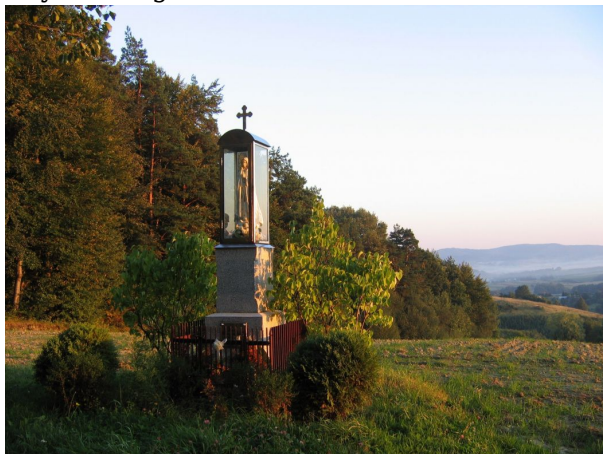

Cmentarz Żydowski w Ryglicach: Pochodzi z połowy XIX w. Znajduje się na Gali Dolnej, obejmuje 0,57 hektara. Zachowało się około 100 nagrobków

ZALASOWA

Miejscowość Zalasowa, położona jest w gminie Ryglice na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokami Wątok, Dulcza i Zalasówka oraz ich dopływami. Od zachodu graniczy z Tuchowem i Karwodrzą (gmina Tarnów), od północy z Szynwałdem (gmina Skrzyszów), od wschodu z Wolą Lubecką i Zwiernikiem (gmina Pilzno), a od południa z Uniszową, Ryglicami i Joninami. Zalasowa leży w odległości 15 km od Tarnowa, 6 km od Ryglic, 11 km od Lubczy oraz 7 km od

Tuchowa. Jest obszarowo dużą miejscowością bowiem zajmuje powierzchnię ponad 26 km², zaś długość jej granic wynosi 33 km. Zamieszkuje w niej ponad 3 tys. osób. Zawiera 13 przysiółków, m.in. Stawiska, Piekło, Dolce, Świniogóra, Wolniki, Od Ryglic i inne. Posiada kod pocztowy: 33-159 Zalasowa.

Pierwsza wzmianka o Zalasowej pochodzi z 1362 roku. Kupił wtedy część wsi Rafał z Tarnowa od Michała z Kielanowic. Można zatem przypuszczać, że Zalasowa istniała już w pierwszej połowie XIV wieku. Zalasowa leżała wtedy w ziemi sandomierskiej. W drugiej połowie XIV wieku przechodzi ona w ręce Leliwitów Tarnowskich, prawdopodobnie istniał już wtedy jakiś kościół, jednak pierwsza wzmianka o nim pochodzi dopiero z 1416 roku, gdy poświędzona jest parafia należąca do dekanatu tarnowskiego.

W 1448 r. Zalasowa należy do Tarnowskich, później wspomniany jest sołtys Jarosław Śluzowski, następnie Bernard Śluzowski.

W 1536 roku Zalasowa posiada już dwie karczmy, młyn i dwa łany gruntu należące do sołtysa. Wymieniono 65 kmieci uprawiających pole na 31 łanach ziemi a w 1581 roku jest już 70 kmieci gospodarujących na 33 łanach, 9 zagrodników [ogrodników], 36 komorników z bydłem i 9 rzemieślników, istnieją też dwa młyny.

Pierwsza szkoła w Zalasowej wymieniona jest w 1539 roku, a 1665 roku szpital - przytułek dla ubogich.

Po śmierci Zofii Tarnowskiej w 1570 roku Zalasowa przechodzi na własność jej męża - księcia Konstantego Ostrońskiego.

Od 1742 roku właścicielem Zalasowej jest Paweł Sanguszko a jego rodzina dziedziczy ją aż do początku XX wieku. W 1776 roku wieś liczy 850 mieszkańców. W 1848 wybuchła epidemia cholery, umierają wtedy 133 osoby. a w 1853 roku na tę samą chorobę umiera 142 osoby. Dane z 1880 roku mówią, że w Zalasowej jest już 1832 mieszkańców. W 1889 wybudowano nową szkołę. Pod koniec XIX wieku liczba mieszkańców trochę spada - jest ich 1304.

W 1938 roku rozpoczęto budowę nowej szkoły, a w 1949 roku do Zalasowej doprowadzono prąd. Pod koniec XX wieku następuje telefonizacja i gazyfikacja wsi. Na przełomie wieków XX i XXI wieś zostaje skanalizowana, a następnie doprowadzono wodociąg.

Kościół parafialny p. w. Św. Jana Ewangelisty w Zalasowej: Kościół w Zalasowej po raz pierwszy wymieniony był źródłach z 1416 roku. W XVI i XVII wieku wzmiankowano o jego konsekracji oraz drewnianej konstrukcji. Od 1749 roku funkcjonował pod wezwaniem Św. Jana Apostoła i Ewangelistów. Obecny budynek kościoła o cechach neoromańskich usytuowany jest w centralnej części wsi. Zbudowany w latach 1844- 1848, przebudowany w drugiej połowie XX wieku. Trzynawowy z węższym trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Nawa główna prostokątna, nawy boczne krótsze. Wnętrza nakryte sklepieniami żaglastymi (kapa czeska). Dachy prezbiterium i korpusu siodłowe, nad nawami bocznymi trójspadowe; kryte blachą.

Dzwonnica wolnostojąca przy kościele parafialnym w Zalasowej: Dzwonnica o formie potrójnej arkady pochodząca z 1870 - 1880 roku, usytuowana jest bezpośrednio przed frontem kościoła. Zbudowana z kamienia i cegły, otynkowana.

JONINY

Wieś na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokiem Szwedka i jej dopływami. Od zachodu graniczy z Ryglicami, od północy z Zalasową i Wołą Lubecką, od wschodu z Lubczą i Kowalową, a od południa z Żurową i Swoszową (gmina Szerzyny). Obszar wsi zajmuje 11 km kwadratowych.

Joniny są wsią założoną w XIV w. Miejscowość lokowano na prawie niemieckim. Osią układu osadniczego centralnej części był ciek wodny potoku Szwedka, a jej przedłużeniem ciąg głównej drogi prowadzącej przez Joniny z Tuchowa do Jodłowej. Układ zabudowy ma charakter łańcuchowy (wieś leśno-łanowa). Średniowieczny trakt Tuchów-Joniny krzyżuje się z traktem prowadzącym w kierunku północnym do przysiółka Lipie i miejscowości Zalasowa a w kierunku południowym do przysiółka Liciąż i Szerzyny. Wzdłuż tej drogi rozproszone są zagrody tworzące inne przysiółki.

Pierwsza wzmianka o Joninach pochodzi z 1407 r., wówczas, w kronikach występują one pod nazwą Janiny (wymieniony jest Piotr de Janyna), lokowane na prawie niemieckim, od początku były własnością szlachecką.

Historyczna przynależność administracyjna i kościelna jest prawdopodobnie taka sama jak w przypadku Ryglic. Zapewne też właściciele Ryglic byli jednocześnie właścicielami Jonin.

Wiejskie budownictwo drewniane jest w fazie zaniku. Znajduje się tu natomiast kilka zabytkowych obiektów małej architektury sakralnej (kapliczki, krzyże i figury). Przy głównej drodze w centrum wsi w końcu lat 90-tych XX w. wybudowano murowaną kaplicę p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego.

Z kart historii:

- W XVI w. Joniny należą do powiatu bieckiego na ziemi krakowskiej.

- 1407 r. – pierwsza znana wzmianka o Janinach (Janiny). Wymieniony Piotr de Janyna. Jako właściciele wsi poświadczeni byli Burzyńscy z Burzyna.
- XV w.- przez wieś przechodzi droga Tuchów – Uniszowa – Ryglice – Kowalowy do Jodłowej i doliny Wisłoki
- 1581 r. – właścicielem części Jonin jest Piotr Łyczko, który posiada część Ryglic i Łyciążę (później Liciążę). Wieś należy do parafii przy kościele p.w. św. Katarzyny w Ryglicach.
- W 1664 r. do komunii wielkanocnej w Ryglicach, z Jonin przystępuje 170 osób.
- 1880 r. – wieś liczy 866 mieszkańców. Posiadłość dworska zajmuje 346 morgów roli, 23 morgi łąk i ogrodów, 37 mórg pastwisk i 318 mórg lasu. Grunty gromadzkie zajmują 802 morgi roli, 73 morgi łąk i ogrodów, 112 mórg pastwisk, 134morgi lasu. Miejsowość posiada Stefania Szczepańska, właścicielka Ryglic.
- W 1899 r. Joniny należą do parafii Ryglice.
- W 1913 r. w Joninach powstaje szkoła jednoklasowa.
- W 1945 z 16 na 17 stycznia Niemcy wysadzają budynek dworu w Joninach.
- W 1949 rozpoczyna się elektryfikacja wsi a w 1952 r. oddano już do użytku nową szkołę podstawową w Joninach.
- 1984-94 – budowa kaplicy p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Joninach
- Lata 90-te XX w. – telefonizacja, gazyfikacja
- 01.01.1999 -Joniny w gminie Ryglice, w powiecie tarnowskim i w województwie małopolskim.

Walory krajobrazowe

Wieś o charakterze górsko-wyżynnym z wąską doliną potoku Szwedka, dzielącym ją na część północną (Lipie) i południową (Liciąż). W części południowej znajduje się duży znacznie przetrzebiony kompleks leśny Pasma Brzanki (z dominacją jodły i buka), znajdujący się w Parku Krajobrazowym Pasma Brzanki. Najwyższe wzniesienie to Gilowa Góra (361 m n.p.m). Na pozostałym obszarze zajęтым przez tereny rolnicze, znajdują się niewielkie enklawy leśne. Od południa i północy teren opada stromo w kierunku wąskiej i ciasnej doliny Szwedki. Przez wieś przebiega zielony szlak rowerowy. W roku 2005/2006 rozpoczęto przygotowania do wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego jakim jest zbiornik retencyjny.

Ponad to w Jonach znajduje się:

- Kapliczka z ludową rzeźbą Św. Jana Nepomucena, fundacja właściciela majątku Ignacego Głowackiego, drewn., 1807, resztówka podworska
- Kapliczka z rzeźbą Najświętszej Panny Marii Niepokalanie Poczętej, fundacja Surdelów, mur., pocz. XIXw, Joniny Liciąż Wielka.
- Kapliczka, fundacja Michała i Marianny Mazurów, mur., 1829, Joniny Liciąż,
- Kapliczka szafkowa z rzeźbionym w drewnie wizerunkiem Chrystusa, drewn., XX,Joniny Liciąż Mała
- Kapliczka szafkowa z gipsową figurką Matki Boskiej, fundacja Stanisława Siwka, drewn, 1922, Joniny Liciąż Mała

- Posąg Matki Boskiej z Dzieciątkiem, fundacja Jana Lisaka i Zofii Jacherów, kam., 1894
- Posąg Serce Jezusa, fundacja Wojciecha Lisaka, kam., 1909, Joniny Liciąż Mała
- Posąg Najświętszej Panny Marii Niepokalanie Poczętej, fundacja Lisaków, kam., 1910
- Krzyż z metalowym wizerunkiem Chrystusa, drewno, pocz. XX, Joniny Lipie Duże, przy skrzyżowaniu dróg.
- Krzyż z kapliczką szafkową, fundacja Magdalena Urbanek, drewno., 1939, Joniny Liciąż Wielka.

LUBCZA

Wieś na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokiem Wolanka i jej dopływami. Od zachodu graniczy z Wolą Lubecką i Kowalową, od północy ze Zwiernikiem (gmina Pilzno), od wschodu z Zagórzem, Dzwonową (gmina Jodłowa), a od południa z Jodłową (gmina Jodłowa)

Nazwa wsi:

- 1422 - Lubcza Górna, Lubcza Dolna
- 1461 - Lubcza Górna, Lubcza Dolna, pojawia się nazwa Lubcza Średnia
- od 1504 r. - występują tylko nazwy Lubcza Dolna i Lubcza Górna
- od XVIII w. - występuje tylko nazwa Lubcza.

Jedną z najstarszych osad w regionie ryglickim jest Lubcza. Najprawdopodobniej osada ta powstała w początkach panowania pierwszych Piastów.

Pierwsza historyczna wzmianka pochodzi z 1197 r. Jan Długosz w *Dziejach Polski* wspomina o „królewskiej wsi Lubcza”. W 1325 r. notowany był drewniany kościół w Lubczy. Prawdopodobnie lokowano ją na prawie polskim i dopiero w 1369 r. przeniesiona została na prawo niemieckie przez Króla Kazimierza Wielkiego. Osią układu osadniczego był ciek wodny Wolanka. W dokumentach królewskich z 1401 i z 1422 roku wymieniona była Lubcza Górna i Dolna. W Lubczy znajdował się folwark królewski, który od 1525 r. przeżywał okres intensywnego rozwoju, kiedy starostwo bieckie

(do którego należała Lubcza) objął Seweryn Boener. Skupywał role chłopskie po obniżonej cenie, na co skarżyli się w roku 1549 chłopci tej wsi w suplice do króla. Lubcza w XVI w. przeżywała okres rozkwitu gospodarczego. Pod koniec XVI w. nastąpiło pogorszenie położenia ludności wiejskiej. Kmiecie na folwarku królewskim w Lubczy mieli oddawać daninę zbożową, mieli obowiązek grodzenia płotów folwarcznych, mieli wozić drzewo spoza Lubczy w ramach dni pańszczyźnianych. Żony kmieci miały tkąć konopie i len na potrzeby dworu królewskiego. Ponadto kmiecie w ramach dnia pańszczyźnianego byli zobowiązani ciąć sieczkę na potrzeby folwarku, czyścić dwór, sadzić drzewka i wykonywać inne zleczone roboty. Co prawda jeszcze w 1629 r. Lubcza słynie ze sławnych piekarzy, którzy wywozili swoje wyroby przede wszystkim do Tarnowa, ale są to oznaki minionej świetności.

We wsi Lubcza osadnictwo rozwinęło się dopiero w XIX/XX w. Główna droga wiejska prowadząca wzdłuż potoku Wolanka, to trakt historyczny. Krzyżująca się z nim droga przez przysiółek Budaki do Kowalowej powstała dopiero na przełomie XIX/XX w.

Do końca XIX w. Lubcza zmieniała właścicieli, aż w 1902 roku zadłużony majątek lubecki został rozparcelowany i sprzedany okolicznym chłopom.

W Polsce przedrozbiorowej wieś wchodziła w skład województwa sandomierskiego. Po rozbiorach znalazła się w granicach zaboru austriackiego - w Galicji, zaś po wskrzeszeniu Państwa Polskiego w 1918r. weszła w skład województwa krakowskiego. Od roku 1975 do 1998r. znajdowała się w województwie tarnowskim. Obecnie leży w województwie małopolskim. Zajmuje powierzchnię ok. 24 km². Posiada kod pocztowy: 33-162 Lubcza.

WOLA LUBECKA

Wieś na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokiem Wolanką i jej dopływami. Od zachodu graniczy z Zalasową, od północy ze Zwiernikiem (gmina Pilzno), od wschodu z Lubczą, a od południa z Joninami i Kowalową. Zajmuje powierzchnię ok. 7 km².

Największym wzniesieniem na jej terenie jest Góra Kokocz (434 m n.p.m). W krajobrazie wsi dominują współczesne obiekty: kościół i budynek szkoły. Małą architekturą sakralną o wartościach zabytkowych reprezentują 3 kapliczki z 1 ćw. XX w.

Wola Lubecka została założona na przełomie XIV/XV w. Wskazana jest w rejestrze podatkowym z 1504 r. Była wsią szlachecką. Lokowano ją na prawie niemieckim. Osią układu osadniczego był ciek wodny Wolanka. Główną drogą był trakt komunikacyjny z Zalasowej do Lubczy, prowadzący częściowo wzdłuż potoku Wolanka, a częściowo działem wodnym pomiędzy Wolanką, a jej dopływem.

Przynależność administracyjna i kościelna wsi była taka sama jak sąsiedniej Lubczy. Nazwa wsi: ok. 1884 - Lubecka Wola XX w. - Wola Lubecka. Wola Lubecka została założona na przełomie XIV/XV w. Wykazana jest ona w rejestrze podatkowym z 1504 r. Była wsią szlachecką. Lokowano ją na prawie niemieckim. Osią układu osadniczego był ciek wodny Wolanka. Wola Lubecka była wsią łąńców leśnych. Główną drogą wiejską był trakt z Zalasowej do Lubczy, prowadzący częściowo wzdłuż potoku Wolanka, a częściowo działem wodnym pomiędzy Wolanką, a jej dopływem. W źródłach historycznych jest bardzo mało informacji o Woli Lubeckiej. Przynależność administracyjna i kościelna wsi była taka sama jak sąsiedniej Lubczy.

NAZWA WSI:

ok. 1884 - Lubecka Wola
XX w. - Wola Lubecka

WYPOCZYNEK I REKREACJA

Niewielka wieś o charakterze górzysto-wyżynnym, rozdzielona wąską doliną ciek wodnego potoku Wolanka i jej dopływów, otoczona wzgórzami o wysokościach od 290 do 400 m n.p.m. Najwyższym wzniesieniem na jej terenie jest Góra Kokocz (434 m n.p.m). Obszar wsi jest słabo zalesiony. Na jej terenie znajduje się kilka niewielkich enklaw leśnych, skupionych głównie wzdłuż cieków wodnych.

UNISZOWA

Założona w XII wieku należeć miała do Benedyktynów Tynieckich. Wzmianka o osadzie zawarta jest w dokumencie z 1105 roku kardynała Idziego, biskupa tuskulańskiego i legata papieża Kaliksta II. W myśl tego dokumentu klasztor tyniecki otrzymał od królowej Judyty, drugiej żony księcia Władysława Hermana, wdowy po królu węgierskim Salomonie szereg posiadłości między Wisłoką, Białą i Dunajcem, do których to należała również Uniszowa. Pierwsza pewna wzmianka o Uniszowej pochodzi z 1389 roku, wystąpił wtedy przed sądem ziemskim Mikosz de Uneschowicz.

Miejscowość należała do benedyktynów Tynieckich do roku 1407, następnie przeszła w ręce szlacheckie. W końcu XIV wieku znajdowała się w dobrach szlacheckich. Wtedy też przeniesiono jej lokację na prawo niemieckie, co poświadcza też po części jej układ łańcuchowy złożony wzdłuż potoku Szwedka.

W 1430 roku jako posiadacz wsi wzmiankowany był Mikołaj z Burzyna - miał ją zakupić od Paszka z Kielanowic. W 1581 roku wieś znajdowała się (ponownie?) w rękach Kielanowskich i przynależała do parafii w Ryglicach.

Wiadomo, że w XV wieku prowadził przez Tuchów - Bistuszową - Uniszową - Ryglice - Kowalowy - Jodłową trakt kupiecki do doliny Wisłoki. W XVI wieku wioska należy do powiatu Bieckiego, należała już wtedy do parafii w Ryglicach. Pod koniec XIX wieku powstaje murowany dworek oraz park dworski.

W początku XIX wieku wieś Uniszowa należała do rodziny Ząbeckich. W 1894 majątek ziemski został wystawiony na sprzedaż. Zakupił go Józef Jędrzejowicz. W początkach XX wieku przechodzi on w ręce Bossowskich, następnie Korytowskich, a w 1920 Boryczków. Budynek dworu wzniesiony został w 1880 roku z fundacji Franciszka Ząbeckiego. W 1914 r. na terenie Uniszowej, Bistuszowej i Ryglic odbyła się bitwa pomiędzy wojskami austriackimi a rosyjskimi. Po zakończeniu II wojny światowej rozproszono prąd po Uniszowej, a pod koniec XX wieku prąd i gaz.

Nazwa wsi:

Nazwa wsi jest formą dzierżawczą od nazwy osobowej Uniesz (Unieszaw). Można przypuszczać, że Judyta nadała klasztorowi w Tuchowie wieś z łac. Uniechowici z kmieciem Unochem. Pierwsza pewna wiadomość o Uniszowej pochodzi z roku 1389. Wystąpił wówczas przed sądem ziemskim Mikosz Uneschowicz, a więc wieś ta miała pierwotną nazwę Unieszowice. Uwzględniając tę formę oraz pomijane przez językoznawców zapisy Uniszowej jako Unoszow, Unosza można całkiem śmiało przyjąć, że królowa Judyta nadała Benedyktynom także wieś Unieszowice zwaną obecnie Uniszową.

WYPOCZYNEK I REKREACJA

Wieś o charakterze górsko-dolinno-wyżynnym. Południową część miejscowości zajmuje Pasma Brzanki, z największym wzniesieniem o nazwie Wielka Góra. Jest ona jednocześnie częścią Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki. Teren ten opada w kierunku północnym przechodząc w szeroką dolinę potoku Szwedka płynącego równoleżnikowo przez północną część wsi, po czym ponownie się wznosi. Jedyne kompleksy leśne położony jest w Paśmie Brzanki (drzewostan mieszany z dominacją jodły i buka). W północnej części wsi znajduje się niewielka enklawa leśna. Przez Uniszową przebiegają dwa szlaki niebieski pieszy i niebieski rowerowy. W odległości ok. 5 km od centrum wsi Uniszowa znajduje się Bacówka na Brzance. Ponadto przy drodze gminnej do Gali Dolnej w Ryglicach-drzewo pomnikowe -pojedyncza lipa drobnolistna (wiek 150 lat , obwód pnia 460 cm)